

сучасний стан їх функціонування та розвитку та дозволяють сформувати висновки про тенденції їхнього розвитку, а також перспективи майбутнього. Загалом концепція типологізації сучасних правових систем світу з визначенням та обґрунтуванням її основних юридичних критеріїв, відтворена в науковій теорії, та зорієнтована на соціально-правову практику, здатна стати основоположним інструментом пізнання правової карти світу.

Література:

1. Luts L., Nastasiak I., Karmazina S., Kovbasiuk S. Prospects for the development of modern interstate legal systems in the context of globalization challenges. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10 (40). P. 233–243. DOI: 10.34069/AI/2021.40.04.23.
2. Порівняльне правознавство (правові системи світу) : монографія / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онищенко. Київ : Парламент. вид-во, 2008. 488 с.
3. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права : навч.-метод. посіб. Київ : Атіка, 2008. 412 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-11>

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Почтар Інеса Володимирівна

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету історії, бізнес-освіти та права*

Науковий керівник: Мілова Тетяна Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

В сучасних умовах війни, питання обмеження конституційних прав і свобод громадян набуло особливої актуальності. Введення воєнного стану включає особливі заходи, що впливають на повсякденне життя громадян і обумовлені потребою забезпечення національної безпеки та громадського порядку.

Вказану проблематику досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці, як Ю. Ірха, В. Карпунець, Т. Кірієнко, О. Косілова, О. Предместніков, А. Фокіна, С. Халюк, В. Шаповал, А. Шепель та інші.

Для інституту обмеження прав існують чітко визначені підстави, а також юридичні гарантії щодо неприпустимості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина з їх вичерпним постатейним переліком [7, с. 27]. Нормативну основу обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні, в тому числі політичних прав і свобод громадян, складають Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Указ Президента України про введення воєнного стану [7, с. 28].

Згідно до ст. 64 Основного Закону, конституційні права і свободи людини і громадяни не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [4]. Крім того, п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» закріплює вкрай важливе положення про те, що в Указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Реалізація вказаних положень, як вірно зазначає О. Косілова, має передбачати те, щоб усі обмеження встановлювалися виключно Конституцією; не були свавільними та несправедливими; закон, що обмежує права людини, має носити загальний характер; обмеження мають бути пропорційними та обґрунтованими; вони мають оптимально досягати легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію прав або свобод, не порушувати сутнісний зміст відповідного права [3, с. 23].

Обмеження прав громадян проявляється у звуженні можливостей для їх реалізації, але водночас Конституція України, допускаючи обмеження основних прав, не передбачає їхнього применшення по суті [1, с. 120].

Особливу увагу варто звернути на обмеження політичних прав і свобод громадян з метою забезпечення реалізації безпосередньої та представницької демократії та взаємної відповідальності особи та держави. Так, у період дії воєнного стану на всій території України політичні права і свободи громадян, закріплені у статтях 38, 39 Конституції України, можуть бути обмежені, що зокрема включає обмеження:

1) права брати участь в управлінні державними справами: права брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах; права обирати та бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування; права рівного доступу до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;

2) права збиратися мирно та проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.

Право брати участь в управлінні державними справами є комплексним і об'єднує всі інші політичні права і свободи громадян. Право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумі неможливо реалізувати у зв'язку з неможливістю гарантування дотримання демократичного процесу та безпеки для всіх учасників. Водночас, залишається відкритим питання правового регулювання проведення місцевого референдуму, тобто волевиявлення народу окремої адміністративно-територіальної одиниці з питань місцевого значення, оскільки не прийнято окремого нормативно-правового акта, який би визначав особливості призначення та проведення місцевих референдумів в Україні.

Негативним фактором також виступають неодноразові заяви країни-агресора про важливість проведення так званих «референдумів» на тимчасово окупованих територіях України та підготовки до «народного голосування», що включає в себе примусову паспортизацію населення, інформаційну роботу з населенням через повний контроль засобів масової інформації, мережі Інтернет, тощо.

Право обирати та бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування як складова права брати участь в управлінні державними справами розглядається у суб'єктивному (як нормативно закріплена можливість громадянина України брати або не брати участь у виборах, при цьому виборче право реалізується через такі складові як: «право обирати» та «право бути обраним») та об'єктивному значеннях (як система виборчого законодавства, тобто сукупність законів, які визначають порядок, принципи та періодичність проведення виборів) [7, с. 29].

В свою чергу, проблематика проведення виборів полягає в тому, що внутрішньополітична боротьба може спричинити дисбаланс у державній владі, призвести до поляризації суспільної думки, що в підсумку послаблює безпеку держави та її громадян. Також, якщо вибори будуть проведені з порушенням усіх норм, то світове співтовариство не визнає їхніх результатів й авторитет України на міжнародній арені знизиться [6, с. 19].

Право рівного доступу до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, передбачає, що на державну службу може бути прийнятий кожний громадянин України, але за умов, що він має

певні знання, досвід, відповідає кваліфікаційним та іншим законним вимогам, компетентний у відповідній галузі чи сфері управління, а також пройшов конкурсний або інший відбір [7, с. 30]. Наслідки війни зумовлюють послаблення кваліфікаційних вимог, що стає необхідним через труднощі в наборі висококваліфікованих фахівців, яке обумовлено масовою еміграцією та залученням громадян до лав Збройних Сил України.

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації також обмежується для всіх у випадках визначених ст. 64 Конституції України. Ситуація в країні через військові дії, жорстку мобілізацію, складне політичне, фінансове та соціально-економічне становище громадян цілком закономірно може призводити до протестів. Під час проведення мітингів в умовах воєнного стану виникає гостра проблема забезпечення безпеки, оскільки існує підвищений ризик пронесення зброї, вибухонебезпечних предметів та інших небезпечних речовин. Це становить загрозу не лише учасникам заходу, але й громадському порядку загалом, що може бути використано для провокацій або дестабілізації ситуації з боку ворожих сил чи злочинних елементів. У цьому контексті важливо розуміти сенс таких обмежень, забезпечувати активну державно-громадську комунікацію з важливих питань, що дозволить запобігти настанню політичної кризи та розколу громадянського суспільства. Це не лише забезпечить прозорість процесу прийняття рішень, але й підвищить довіру громадян до влади [4, с. 8].

Отже, обмеження політичних прав і свобод громадян України в умовах воєнного стану є вимушеним та необхідним заходом для забезпечення безпеки у надзвичайно складних умовах збройної агресії проти України. Важливим в цьому аспекті, виступає суворе дотримання правових норм, визначених Конституцією України та відповідними законами, завдяки чому можна забезпечити захист держави та гарантування основних прав та свобод людини і громадянина.

Література:

1. Кірієнко Т. П. Принципи обмеження прав і свобод крізь призму забезпечення безпеки людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 81: ч. 1. С. 116–124.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 15.11.2024).

3. Косілова О. І. Обмеження політичних прав і свобод: нормативні підстави, механізм реалізації. *Вісник Київського національного*

університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2020. № 3. С. 18–25.

4. Предместніков О. Г., Халюк С. О., Карпунець В. Д. Актуальні питання обмеження прав і свобод людини та громадянина під час дії воєнного стану. *Академічні візії*. 2024. № 33. С. 1–9.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення: 15.11.2024).

6. Шаповал В. М. Доцільність обмеження виборчого права в Україні під час дії воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 4 (52). С. 14–22.

7. Фокіна А. Б. До питання обмеження політичних прав і свобод громадян в Україні в умовах воєнного стану. *Law. State. Technology*. 2022. С. 25–33.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-12>

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Слободяник Тетяна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Кошеленко Євгеній Олександрович

*студент 2 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями в правовій державі. Вони створюють основу для розвитку кожної людини, надають фундамент для самореалізації, дозволяють вільно виражати думки, переконання, обирати життєві цілі. Проте в сучасному суспільстві, особливо в умовах воєнного стану, виникає необхідність знайти баланс між захистом державної безпеки та дотриманням прав громадян. Повномасштабна агресія Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала переломним моментом для всього